

Ivo Pranjković
GRAMATIKE ADOLFA VEBERA TKALČEVIĆA

dr. Ivo Pranjković, Filozofski fakultet, Zagreb, pregledni članak, Ur.: 16. lipnja 1992.

UDK: 808-62-53

U članku se prikazuju i komentiraju gramatike Adolfa Vebera Tkalčevića, posebice Skladnja ilirskoga jezika iz 1859. godine i Slovnica hrvatska za srednja učilišta iz 1871. Upozorava se, između ostalog, na Veberov "strukturalistički" način razmišljanja o gramatičkoj problematici i na elemente transformacionalizma, koji dolaze do izražaja npr. u opisu tzv. "stegnutih izreka" i reda riječi, "naravnog" i "umjetnog".

Adolfo Veber Tkalčević¹ autor je četiriju školskih gramatika, od kojih se prva pojavila *Latinska slovnica za male gimnazije*² (Beč, 1853). Slijedila je zatim *Skladnja ilirskoga jezika za srednja učilišta* (Beč, 1859³), *Slovnica Hrvatska za 4. razred pučke učione* (Beč, 1860⁴), *Slovnica hrvatska za pučke učione* (Beč, 1876), *Slovnica hrvatska i pismovnik za pučke učione* (Beč, 1878. i 1879) (Katičić 1986: 163-164). Katičić kao godinu prvog izdanja spominje 1862, a Jonke (1956: 40) 1860. (u popisu radova u djelima stoji godina 1860). S tim u vezi treba reći da nije (posve) točno kako niti "u literaturi niti u katalozima dobro opremljenih knjižnica nije bilo moguće naći išta o kakvoj Veberovoj gramatici za četvrti razred" (Katičić 1986: 162) jer ju je, kao što smo vidjeli spomenuo Jonke. Osim toga, sam Katičić govori o tome da je spominje i Jagić (*Primjetbe* 1865: 187), a i u Djelima A. Vebera objavljena je *Obrana moje slovnice za IV. razred pučkih škola* (Djela III: 176-182) te *Slovnica Hrvatska za srednja*

¹ Ovo je ulomak iz monografije o A. Veberu Tkalčeviću, koja će se uskoro pojaviti u izdanju Zavoda za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu (biblioteka Kritički portreti hrvatskih slavista).

² Nju je napisao za četiri mjeseca neumorna rada "čuvaću se u to vrijeme svih mogućih zabava" (djela I: 17).

³ Ovdje se služim izdanjem iz 1862. godine.

⁴ Ta je mala gramatika, i to anonimno, pod naslovom *Slovnica za četvrti razred katoličkih glavnih učionah u Carevini austrijskoj* objavljena u Beču još pet puta (1862, 1863, 1867, 1868. i 1870), a zatim kao *Slovnica za IV. razred pučkih učionah* (Beč, 1875).

učilišta (Zagreb, 1871⁵). Od tih četiriju gramatika svakako su najznačajnije druga i četvrta, pa će one ovdje biti nešto iscrpnije prikazane.

Skladnja je svakako najvažniji i najzanimljiviji Veberov gramatički udžbenik. Važnost joj proizlazi već i otuda što je to prva cjelovita sintaksa hrvatskoga jezika uopće. Vrijednost joj je priznao i sam Vatroslav Jagić (koji je inače neke Veberove jezikoslovne i pravopisne nazore žestoko osporavao). On je naime, između ostalog, napisao: "[...] njegova sintaksa našega jezika ima kao *prva* (isticanje V.J.) te vrsti knjiga preveliku zaslugu, ako i nije bez pogriješaka" (Jagić 1865: 188; Jonke 1956: 41-42).

Zanimljivost i originalnost *Skladnje* sastoji se prije svega u činjenici što je ona u pravom smislu riječi originalna i samosvojna. Veber se naime nije imao na što ugledati (osim donekle na, inače posve drugačije koncipirano, Babukićevo "stavkoslovlje"⁶), pa sintaksu "moraće sam sastavljati komparativnim načinom, poredjujući hrvatski s latinskim" (Marković 1892: 316). To će, istina, imati za posljedicu i ponešto prevelik utjecaj ustrojstva latinskoga jezika i njegovih sintaktičkih opisa (posebice na razini složene rečenice i u oblasti sintakse glagola), ali i činjenicu da je *Skladnja*, dijelom baš zbog toga, po svoj prilici najoriginalnija hrvatska sintaksa sve do naših dana.

Skladnja obaseže 192 stranice i podijeljena je na tri dijela, i to na skladnju slaganja, skladanju djelovanja i skladanju poredanja. U prvom se dijelu opisuje rečenica i njezini dijelovi, u drugome sintaksa oblika i vrsta riječi, a u trećem red riječi ("naravni" i "umjetni"). Tim trima dodano je i jedno pravopisno poglavlje te poseban dodatak o stihotvorstvu.

Jedna od posebno uočljivih odlika Veberova shvaćanja sintakse jest vrlo razrađena tipologija rečenica (kod njega izrekā). Tako izreke mogu biti: proste, razširene, stegnute, pokratjene, sastavljene, glavne, ovisne, uzporedjene, podređene, umetnute, mnogostručne i period(ne).

Posebno zanimljivim i u mnogo čemu anticipativnim smatram Veberova izdvajanja, a još više opis stegnutih izreka. To su naime rečenice u kojima se javlja jedan subjekt, a više predikata (npr. *Težak je marljiv i uztèrpan*) odnosno kada se s jednim subjektom i predikatom spoji "više pridatakah i dopunjakah", npr. *I jesenski i zimski plodovi dobro uspjevaju* (str. 9). Taj tip struktura opisuje Veber dosta slično kao što se čini u okviru transformacijsko-generativne gramatike, naime kao rezultat stezanja, sažimanja dviju ili više rečenica u jednu. Tako je primjerice rečenica *Težak je marljiv i uztèrpan* rezultat stezanja rečenica *Težak je marljiv* i *Težak je uztèrpan*.

Osim toga, mislim da mnoge Veberove definicije, zbog njihove jednostavnosti, logičnosti i dorečenosti, mogu i danas djelovati svježe i kreativno, unatoč tome što se mora reći da je Jagić imao pravo kad je prigovorio Veberu da mnoge gramatičke kategorije opisuje logičkima. Evo, primjerice, kako je definirana sintaksa: "Składnja uči kako se slažu ili skladaju pojedine reči, da od njih postanu izreke, a a od ovih čeli govor" (str. 1). Kako bih potkrijepio iznijetu tezu o naravi Veberovih definicija, navest ću još određenja prijedloga, infinitiva i indikativa:

(1) "Predlozi su zato u jeziku, da se njimi naznačuje ona ostala množina odnošajah jedne misli prama drugoj, koji se malenim brojem padežah nemogu naznačiti" (str. 47);

⁵ Drugi je put izišla 1873, a treći, pod naslovom *Slovnica hrvatska*, 1876 (sve u Zagrebu). Ovdje se služi trećim izdanjem.

⁶ Pri kraju knjige napominje sam Veber da se poslužio Babukićevom gramatikom *Osnova slovnice slavjanske narčja ilirskoga* (Zagreb, 1836).

(2) "Infinitiv naznačuje činjenje glagolja kano abstraktan pojam" (str. 118);

(3) "Sve što jamačno biva, što je bilo i što će biti; pače ako u istinu i nebiva, već pisac dèrži da biva, izriče se indikativom" (str. 106).

U navedenoj definiciji indikativa ima još nešto što je za Vebera kao sintaktičara posebno "indikativno". Naime, u njegovoj se sintaksi na više mjesta važna uloga dodjeljuje piscu, tj. autoru konstrukcija i tekstova. Takvo je gledanje na sintaksu vrlo aktualno (donekle također blisko generativnom, a još više pragmatičkom) jer se po njemu sintaktičko ustrojstvo nastoji opisivati tako da se ne polazi od raščlambe datog, gotova teksta, nego se ide za tim da se rekonstruira sam proces "proizvođenja", generiranja, nastajanja teksta. Veber je dakle, bar u načelu i bar kod nekih sintaktičkih pojavnosti, računao s tim da autor, proizvođač teksta ima određenu slobodu u izboru gramatičkih sredstava i u oblikovanju govora, koju u sintaktičkim opisima svakako valja uzimati u obzir, a koju je tradicionalna sintaksa, i uopće gramatika, redovito zanemarivala jer joj je gotov tekst uvijek bilo polazište. Uostalo, gramatika je i nastala iz potrebe da se analiziraju dati, u ranijim razdobljima prvenstveno sveti tekstovi, a ne iz potrebe da se čovjek upozna s mehanizmom jezika i tajnama komuniciranja.

Među najvažnijim odlikama Veberove *Skladnje* mora se spomenuti i njegovo shvaćanje reda riječi, i to ponajviše zato što on jasno i precizno razlikuje "naravni", tj. osnovni red riječi od "umjetnoga", tj. stilski markiranoga, što u tom shvaćanju ima dosta elemenata aktualnog ili tzv. tema-rema raščlanjivanja te što Veber više-manje jasno poznaje da se sloboda u redu riječi ne tiče osnovnog gramatičkog-semantičkog reda, nego samo "umjetnog", obilježenog, aktualiziranog. Sve je to vidljivo već iz definicije "umjetnog poredanja" pa je navodim u cijelosti: "Naravnim se redom nemože uvjek govoriti, jer nije prama načinu, kojim se misli radjaju, često bo je piscu namjera, govoriti o predikatu; tu je dakle predikat najvažnija misao, te ga treba postaviti na pèrvo mesto; povèrh toga pèrvi je način dosada, jerbo je jednoličan; ter se dakle treba uteći umjetnomu poredanju rèčih i izrekah. U tom je pako naš jezik tako slobodan, da neima česti govora, koja se nebi mogla metnuti pred drugu, ako je važnija" (str. 152-153). Kao što se vidi, u ovoj je definiciji sadržano gotovo cijelo učenje o problematici reda riječi, i općenito i u hrvatskome jeziku posebno, koji upravo fascinira aktualnošću i pronicljivošću.

Od ostalih aktualija i zanimljivosti u *Skladnji* spomenuo bih još neka terminološka rješenja, dijelom preuzeta iz prethodne hrvatske gramatičarske tradicije, dijelom iz dijalekata⁷ (usp. kajkavizme *piknja*, *črknja*), a dijelom i takva da i danas djeluju originalno i kreativno. Navest ću samo nekoliko karakterističnijih, npr. *skladnja* (sintaksa), *izreka* (rečenica), *pridatak* (dodatak, atribut), *dopunjak* (dopuna), *zaima* (zamjenica), *brojnik* (broj), *uzporedjeni* (nezavisnosloženi, koordinirani), *podredjeni* (zavisnosloženi, subordinirani), *sastavljeni* (složeni), *prisposodbeni* (poredbeni), *naravno poredanje* (osnovni red riječi) *umjetno poredanje* (stilski obilježen, aktualni red riječi), *piknja* (točka), *črknja* (zarez), *spojnik* (crtica), *naměstnik* (trotočka), *slovka* (slog), *mèrilo*⁸ (metar) itd.

I napokon, vrlo je važna odlika Veberove *Skladnje* što su primjeri za ilustracije pojedinih pravila u njoj ekscerpirani samo iz djela Veberu suvremenih pisaca (V. S. Karadžića, braće Mažuranić, Trnskoga, Vraza, Kurelca, Bogovića, Šuleka...) te iz narodnog

⁷ Veber se inače stalno i uporno zalagao da se, naročito na leksičkoj razini, poseže i za kajkavskim odnosno čakavskim elementima.

⁸ U značenju pjesnički metar.

stvaralaštva. To njegovoj *Skladnji* daje značajnu prednost ne samo u odnosu na prethodnu gramatičarsku tradiciju nego i u odnosu na kasnije gramatičke spise hrvatskih vukovaca koji su ekscerpitali građu gotovo isključivo iz narodnog stvaralaštva te Karadžićevih i Daničićevih djela.

Rečeno međutim nikako ne znači da *Skladnja* nema i krupnih mana. Među njima na prvom mjestu treba spomenuti uvođenje dosta krutih pravila o slaganju vremena u zavisnosloženim rečenicama, koja su bez sumnje uvedena pod izravnim utjecajem latinskoga *cosecutio temporum*.

Veberu se, osim toga, opravdano prigovaralo (posebno Jagić u *Primjetbama...*) i na opisu glagolskih načina. Veber naime sve glagolske oblike dijeli na indikativne i konjunktivne⁹. Indikativnima pripadaju vremena, a konjunktivnima "indikativ s raznimi česticami" (nav. mj.), npr. *najglavnije je da...* i sl., odnosni način (tj. kondicional ili potencijal), optativ¹⁰ te imperativ. Jagić je posve opravdano upozorio na to da se u hrvatskome jeziku može govoriti samo o pokaznom (indikativu), zaposjednom (imprativu) i moćnom ili pogodbenom načinu (kondicionalu). Međutim, kad je o načinima riječ, treba reći da Veber nije originalan¹¹ jer četiri načina razlikuju i Babukić (u *Slovnici ilirskoj*) i A. Mažuranić (u *Slovnici hrvatskoj*).

Nadalje, Veber je slabo opisao i kategoriju glagolskog vida i njezine sintaktičke implikacije. U toj kategoriji naime nikako nije riječ o trajanju radnje (processa), nego o opoziciji između "vršenja" i "izvršenosti", a po Veberu svršeni glagoli "naznačuju, da čin traje samo čas", dok se nesvršenima daje obavijest o tome "da čin traje duže vrēme" (str. 89-90).

I napokon, najbizarnija je Veberova pogreška u *Skladnji* razlikovanje jednine i množine kod glagolskih priloga¹², npr. *Pisar sjedeć piše*, ali *Pisari sjedeći pišu*; *On potukav Pompeja...*, ali *Oni potukavši Pompeja...* Nešto slično može se reći i za njegovu "semantičku" analizu veznika *jer* i *što*. Ustvrdio je naime da *jer* označuje nekakav objektivni, a *što* nekakav subjektivni uzrok (Jonke 1971: 151).

Međutim, unatoč svim slabostima treba na kraju reći da je Veberova *Skladnja* prvi sustavniji i cjelovitiji opis sintaktičkoga ustrojstva hrvatskoga jezika, da neka pojedinačna rješenja u njoj anticipiraju čak i strukturalistički odnosno transformacijsko-generativni pristup toj razini gramatičke analize te da je ona, po mom sudu barem, najoriginalniji priručnik sintakse u povijesti hrvatskog jezikoslovlja.

Veberova *Slovnica Hrvatska za srednja učilišta* (u izdanju iz 1876, kojim sam se služio, obaseže 226 stranica) prva je u pravom smislu riječi cjelovita gramatika hrvatskoga jezika¹³. Podijeljena je u dva dijela: prvi je *Rječoslovje*, a drugi *Skladnja*. *Skladnja* je u *Slovnici* (str.

⁹ "Sve što može biti, što pod nekom pogodnom biva, što se želi da bude, čemu se nada da bude, izriče se konjunktivnim načinom" (str. 106).

¹⁰ Optativ je u hrvatskome realnost (Veber navodi primjer: *Ako nije, ja ćerka* - str. 107), ali se ne izriče posebnim glagolskim oblikom. Još manje je, naravno, opravdano posebnim oblikom smatrati vezu između indikativa i čestica, ali u Veberovu obranu treba reći da se tako činilo u svim (bar u svim meni poznatim) gramatikama koje su prethodile njegovoj.

¹¹ Nešto je originalniji u *Slovnici za 4. razred* gdje razlikuje pet modusa: pokazni, moćni, pogodbeni, željni i zapovjedni (Jonke 1971: 150).

¹² Ona je i ponajkrupnija jer upućuje na to da Veber nije pronikao u narav tih "križnih" glagolskih oblika. U tome ga se ne može opravdati ni stalno zalaganje za to da se participijski oblici sklanjaju jer se sklanjati mogu samo onda kad su u (pravoj) pridjevskoj službi.

¹³ Istina, i Babukićeva je *Slovnica ilirska* iz 1854. godine bila, bar intencionalno, potpuna, "no to je zapravo bila i historijska i u zastarjelom smislu poredbena, pa čak i dijalekatska gramatika našega jezika" (Jonke 1956: 41).

93-226) unijeta uglavnom neizmijenjena, pa će ovdje ukratko biti prikazano samo rječoslovlje.

Rječoslovlje se dijeli na tri dijela, i to glasoslovlje (str. 3-24), tj. fonetiku (odnosno fonologiju), likoslovlje (str. 25-83), tj. morfologiju i *O tvorenju riečih* (82-93), tj. tvorbu riječi.

U glasovlju su dosta iscrpno obrađene tzv. glasovne promjene, među kojima se razlikuju i sljedeće: naspor (promjena slabijih glasnika u jače), oslaba (obrnuto: *dovedem/ vodim/ uvađanje/*) te tri tipa oduzimanja i isto toliko tipova dodavanja glasnika. U oduzimanje idu: oduzimanje sprijeda ili odsuvak (apharesis), npr. *jesam/ sam; orati/ ralo;* *biskup/επι'σκοπος*, oduzimanje "u sriedi" ili sasuvak (apokope), npr. *medju/ medj;* *sada/sad* i sl. te oduzimanje straga ili izsuvak (synkope), npr. *otac/otca; poluljeće/polljeće.* Analogno tome u dodavanju se razlikuje predsuvak (prothesis) koji "malo rabi" (npr. *obrve/ stsl. brĕki*), zasuvak (epithesis), npr. *kroz/kroza; pod/poda* i usuvak (epenthesis), npr. *stablo/stablah* (str. 9-10).

Suglasnici se dijele po srodnosti, po organu i po naravi. Po srodnosti "a. grlenima odgovarajući nebni i sični (z, s, c) b. zubni c. ustni d. slitni". Po organu se dijele na ustne, zubne, jezične (l, n, v, ć, j), nebne (č, ž, š), i grlene (k, g, h), a po naravi na slitne (l, m, n, r) i nieme (ostali) te na mehke (c, č, ć, š, ž, j - kadšto i r¹⁴) i tvrde (ostali). Niemi uz to mogu biti i slabi (b, d...) i jaki (p, t...).

Među naglascima razlikuje Veber potežki (˘), težki (ˆ), oštri (ˊ) i zavnuti (ˋ). Oštri mu je zapravo dugosilazni (npr. *blago*), a zavnuti dugouzlazni (npr. *broda*; str. 18).

U odjeljku *O pravopisu* (str. 21) kaže se da se riječi mogu pisati eufonički (kako se izgovaraju, npr. *oca, ofca?*) i etimologički (kako su postale, npr. *otca, ovca*). Od pravopisnih tema uvedeno je još nešto pravila o velikim i malim slovima te pisanju tuđih imena (str. 21-24).

Likoslovlje (morfologija) određuje se kao "nauk o liku riečih", a lik (tj. oblik) nastaje kad se osnovi doda nastavak. Korijen je "pravi zametak rieči", a osnova postaje "njekom promjenom" (str. 25).

Samostavnici (tj. supstantivi, imenice) označuju "ili osobu, ili stvar, ili pojam", a dijele se na imena, i to vlastita, obća i skupna (npr. *puk, vojska* i sl.).

Rod je kod Vebera spol, a može biti pridružen imenskoj riječi po značenju ili po dočetu (str. 26). Deklinacijā ima tri (s obzirom na to završava li se genitiv na -a, -e ili na -i, a brojeva također tri: singular, dual (npr. *dva mosta*) i plural (str. 27).

Zaimena rabe mjesto imenah samostavnih, a mogu biti osobna, pokazna, upitna, odnosna i neopredjeljena. Osobna pak mogu biti samostavnička (npr. *ja*) te pridavnička ili posjedovna" (npr. *mój*; str. 40-41). Najslabije su, po mom mišljenju, definirane pokazne zamjenice¹⁵, a vrlo dobro odnosne¹⁶, neodređene¹⁷.

Relativno su uspjele i definicije pridjeva¹⁸ i brojeva¹⁹, ali se to ne bi moglo reći i za podjelu brojeva. Oni se naime dijele na glavne, redne, djelne (npr. *po jedan*), kakvoće (?),

¹⁴ U recenziji spomenute *Slovnice za 4. razred* (Katičić misli da je recenzent bio Jagić, što je vrlo vjerojatno) prigovoreno mu je što među mekima ne spominje lj i nj. Odgovorio je u *Obrani...* da je postupio tako jer razlog što su li, a i svi drugi, suglasnici mekani "leži samo u slovu j, koje j ih pomekšava" (djela II: 182).

¹⁵ "Pokaznim se zaimenom naznačuje, što je kod osobe, koja govori, ili s kojom se govori, ili o kojoj se govori" (str. 43).

¹⁶ "Odnosna se zaimena uvijek protežu na koju rieč ili u istoj ili u drugoj izreci" (str. 45).

¹⁷ "Neopredjeljena zaimena pokazuju osobu ili stvar, koje pisac ili nepozna točno, ili neće da je naznači" (str. 46).

¹⁸ "Pridavnici su imena, koja naznačuju svojstvo samostavnih; imaju sva tri spola, a za svaki spol poseban dočetak". Mogu biti izvjestni (tj. određeni) i neizvjestni (tj. neodređeni - str. 47).

npr. *jednovrstan* umnože (jednostruk), društvene (?) : koliko u društvu - *sam, samodrug, samotret* (*samotret* znači: ja, ti i on sa dva druga?), prislovne (koliko putah: *dvaput*), razne (za karte: *dvojka*; za domaće životinje: *dvizac, trećak*...; za sudove: *dvojka* = sud od dva vedra) te ulomne (npr. $1/1/2, \frac{5}{1.565}$ itd.).

Glagoli se po infinitivu dijele "na šest redovah, kako koji primaju umetak medju korjen glagolja i nastavak infinitiva *ti*: 1. *ne-sti, pi-ti*; 2. *puk-nu-ti*; 3. *um-je-ti*; 4. *sol-i-ti*; 5. *pad-a-ti* i 6. *prod-ava-ti, bič-eva-ti, naselj-iva-ti, kup-ova-ti* (str. 57).

Zanimljivo je spomenuti da se čestice ne izdvajaju u posebnu vrstu riječi, nego se česticama smatraju sve nepromjenjive riječi: prislovi (tj. prilozni), prijedlozi, veznici i umeci (tj. uzvici, interakcije; str. 79). Prislovi se određuju kao "čestice, koje naznačuju svojstvo ili stališ glagoljah, pridavnikah i prislovah." "Predlozi su čestice, koje naznačuju odnošaj medju dvie osobe, stvari ili misli; diele se na razstavne i nerazstavne", tj. složene i nesložene. "Veznici su čestice, koje naznačuju savez, u kojem stoje rieči i izreke jedna prema drugoj"; mogu biti uzporedni i podredni (str. 80), a uzkličnici, tj. uzvici, jesu "čestice, koje naznačuju kakvo čutanje, ter nestoje s ostalim govorom u bližem savezu". Dijele se na uzkličnike veselja, žalosti, čuda, nepovoljnosti, smieha (*ahaha, ihih, uhuhu*), nukanja (*de, deder*) i zazivanja (str. 81-82).

U poglavlju *O tvorenju riečih* razlikuju se dva temeljna tipa tvorbe: izvođenje ("Ako se što doda rieči") i sastavljanje ("ako se više riečih sastavi u jednu" - str. 82). Zanimljiv je komentar prema kojem hrvatski jezik, budući da ima "mnogo tvorakah (tj. sufiksa - I.P.), malokad sastavlja dvie rieči u jednu, osim u pjesmi, gdje takovi sastavljenici češće dolaze. Najviše sastavlja predloge, sa svakovrstnim riečimi, pak ove predložene slovke: *pa, pra, pre, pro, raz, su, ne, ni*". I napokon, razlikuju se dva tipa sastavljanja (tj. slaganja): parateza, sastavljanje bez promjene, npr. *ništa-čovjek, kaži-put, pod-bradak* (?) i sinteza, sastavljanje "s raznim promjenami bud jednoga bud drugoga člana; prvi član dobiva ponajviše spojku; n.p. *bog-o-rodica, vino-o-ber, vrt-o-glav*" (str. 91).

To je, u najkraćem, prikaz prvoga dijela Veberove *Slovnice*. Iz njega se vidi da Veber i u fonetici (fonologiji) i u morfologiji i u tvorbi ima dobrih i prihvatljivih rješenja, koja se, kao i kad je riječ o *Skladnji*, tiču prije svega nekih određenja (definicija) i nekih terminoloških rješenja¹⁹, ali da isto tako ima priličan broj nedorečenosti, nepreciznosti, pa i netočnosti. To se posebno odnosi na podjelu glasova "po srodnosti", na određenje pokaznih zamjenica te na podjelu brojeva ("brojnici kakvoće", "društveni brojnici" i sl.). Treba također reći da je morfologija obrađena dosta šturo i nepotpuno, posebice kad je riječ o glagolskim kategorijama i glagolskim oblicima²¹.

Unatoč svemu tome, treba reći da Veberovoj *Slovnici* u povijesti hrvatskoga jezikoslovlja, pripada vrlo istaknuto mjesto i po tome što je to prva cjelovita gramatika toga jezika i po tome što prije Maretićeve nije napisana bolja.

¹⁹ "Brojnici su ponajviše pridavnička imena, naznačujuća svakovrstve brojeve" (str. 52).

²⁰ Naprimjer: rječoslovje, glasoslovje, likoslovje, naspov, oslaba, odsuvak, sasuvak, izsuvak, predsuvak, zasuvak, usuvak, nebni, sični, niemi (glasovi), potežki i zavnuti (naglasak), lik (oblik), prislov (prilog), uzkličnik (uzvik), tvorka (afiks, obično sufiks) itd.

²¹ Čini se da je Veber mislio kako problematika glagola, kao najdinamičnije vrste riječi, na neki način pripada više sintaksi negoli morfologiji.

Literatura

1. Babukić, Vjekoslav: *Osnove slovnice slavjanske narečja ilirskoga*, Zagreb, 1836.
2. Jagić, Vatroslav: *Primjetbe k našoj sintaksi s gledišta sravnjujuće gramatike*, Književnik, Zagreb, 1865: 176-196.
3. Jonke, Ljudevit: *Veberova "skladnja ilirskoga jezika" - prva naša sintaksa*, u: *Hrvatski književni jezik* 19. i 20. stoljeća, Zagreb, 1971: 147-160.
4. Jonke, Ljudevit: *Veberove zasluge za naš književni jezik*, Rad JAZU, knj. 309, Zagreb, 1956: 33-80.
5. Jonke, Ljudevit: *Zasluge, pobjede i porazi Adolfa Vebers Tkalčevića*, u: *Književni jezik u teoriji i praksi*, Zagreb, 1965.
6. Katičić, Radoslav: *Prva gramatika Adolfa Vebers Tkalčevića*, *Filologija*, 14, Zagreb, 1986: 161-170.
7. Mažuranić, Antun: *Slovnica Hèrvatska*, Zagreb, 1859.
8. Marković, Franjo: *Adolfo Veber Tkalčević*, *Matica hrvatska od godine 1842. do godine 1892*, Zagreb, 1892: 304-338.
9. Veber Tkalčević, Adolfo: *Djela*, I-IX, Zagreb, 1885- 1890.
10. Veber Tkalčević, Adolfo: *Latinska slovnica za male gimnazije*, Beč, 1853.
11. Veber Tkalčević, Adolfo: *Skladnja ilirskoga jezika*, Beč, 1859.
12. Veber Tkalčević, Adolfo: *Slovnica hervatska za 4. razred pučke učione*, Beč, 1860.
13. Veber Tkalčević, Adolfo: *Slovnica Hèrvatska za srednja učillšta*, Zagreb, 1871.

ZUSAMMENFASSUNG

Ivo Pranjković

Grammatiken von Adolf Veber Tkalčević

Im Artikel werden Grammatiken von Adolf Veber Tkalčević dargelegt und erläutert, besonders *Skladnja ilirskoga jezika* (hg. 1859) und *Slovnica hèrvatska za srednja učillšta* (hg. 1871). Es wird unter anderem auf Webers "strukturalistische" Denkweise über grammatische Problematik hingewiesen, sowie auf die Elemente des Transformationalismus, die z.B. in der Beschreibung der sog. "zusammengezogene Sätzen" und der "natürlichen und "Künstlichen" Wortstellung zum Ausdruck kommen.